

Prof. As. Dr. Adrian RESTIAN

Nebunia în lumea contemporană

Madness in contemporary world

Nu trebuie să fii expert sau să faci studii deosebite, pentru a ajunge la concluzia că trăim într-o lume nebună. Este suficient să mergi pe stradă, să călătorești cu mijloacele de transport în comun, să intri în trafic, să mergi la o discotecă, sau la un meci de fotbal, să te uiți la televizor, să citești ziarele, să mergi la o expoziție de modă, să asisti la viața artistică, la viața politică, sau să navighezi pe internet, pentru a ajunge la concluzia că trăim într-o lume nebună, nebună, nebună. Desigur că nici societățile anterioare nu erau lipsite de nebunie. Fiecare societate a avut nebunia ei. Dar, după cum arată Organizația Mondială a Sănătății, în societatea contemporană, nebunia este în continuă creștere.

EPIDEMIOLOGIA BOLILOR PSIHICE

Dar dacă vrei să intri în amănunte, vei putea constata foarte ușor că cercetările științifice confirmă, de fapt, acest lucru. În acest sens, R.C. Kessler, W.T. Kiu și O. Demier (2005) arată că 26,2% dintre indivizii adulți suferă de o tulburare psihică diagnosticabilă. Iar R. Sole (1992) arată că 81,5% din populația adultă din marile orașe suferă de o tulburare psihică diagnosticabilă. Iar 45% dintre bolnavi au chiar două sau mai multe boli psihice.

Iată deci, că nebunia generală nu este numai o părere subiectivă, când privim lumea din jurul nostru, ci este o realitate obiectivă, confirmată științific. Se apreciază că 9,5% din populația adultă suferă de tulburări afective, 6,7% suferă

de depresii majore, 2,6% de tulburări bipolare, 18,1% de tulburări de anxietate, 2,7% de tulburări de panică, 3,5% de tulburări post-traumatice, 1% de tulburări compulsive, 6,8% de fobie socială, 6% de anorexie nervoasă sau de bulimie, 10% dintre indivizii sub 65 de ani și 50% dintre indivizii trecuți de 85 de ani, suferă de demențe, 1% suferă de schizofrenie, 10% de tulburări de personalitate, la care am mai putea adăuga dependența de droguri, de televizor și de internet și așa mai departe.

Dar dacă la adulți situația este de-a dreptul îngrijorătoare, nici la copii nu este mai bună. După cum arată R.M. Friedman, J. W. Katz și R.W. Manderschied (1996) aproximativ 20% dintre copii suferă de diferite tulburări psihice diagnosticabile. Aproximativ 9% dintre ei au tulburări afective, 13% au tulburări de anxietate, 10% au tulburări de apetit, 2% consumă droguri, 0,3% au autism, iar dacă la acestea mai adăugăm că 10% suferă de sindromul de deficit de atenție și de hiperactivitate (sindrom care este prezent și la adult în proporție de 4,1%), dependența de televizor și de internet, situația este chiar mai îngrijorătoare decât la adulți. □

NEBUNIA DINTRE NORMALITATE ȘI BOALA PSIHICĂ

Dar problema sănătății mintale se complică și mai mult, deoarece nici ceilalți indivizi, care nu au boli psihice diagnosticabile, nu sunt chiar normali psihic.

După cum arată A. Romilă (2003) și după cum vedem noi înșine în fiecare zi, între oamenii normali și oamenii diagnosticați cu boli psihice există o categorie foarte mare de oameni anormali, care nu sunt nici normali, dar nici bolnavi psihic. Fenomenle se petrec ca și în cazul bolilor somatice, în care starea de boală se întrepătrunde cu starea de sănătate, în așa fel încât avem cazuri de indivizi care nu sunt nici normali, dar nici bolnavi. Așa spre exemplu, între oamenii normoponderali și obezi se interpune o mare grupă de oameni supraponderali, care nu sunt nici normoponderali, dar nici obezi. Între oamenii normali și oamenii cu diabet zaharat se interpune o grupă de indivizi cu prediabet, care nu sunt nici normali, dar nu au nici diabet. Tot așa, între oamenii normali psihic și cei bolnavi psihic există o mare grupă de oameni anormali psihic. De aceea, lumea nu poate fi împărțită numai în normali și în nebuni, deoarece există un număr mare de oameni anormali psihic, care nu sunt nici normali, dar nici nebuni diagnosticabili. De aceea probabil Erasmus din Rotterdam (1959) spunea că cei mai mulți dintre oameni sunt nebuni și că mulți dintre ei au chiar mai multe feluri de nebunie. □

NORMALITATEA PSIHICĂ

Omul normal este un individ echilibrat psihic, adaptabil, flexibil, care învață din propria lui experiență (K. Menninger), capabil să facă față emoțiilor și conflictelor (M. Klein), care are capacitatea de a muncii, de a crea și de a dezvolta sentimente sociale (A. Adler), de a trăi fără teamă, fără vinovăție, fără resentimente și de a fi responsabil de actele sale (O. Rank).

Însă normalitatea este o utopie, deoarece nu există un om absolut normal, sau un om absolut nebun. Ființa umană este ambivalentă. De aceea, Sigmund Freud spunea că normalitatea este o ficțiune ideală. □

ANORMALITATEA PSIHICĂ

Anormalitatea este un amestec în diferite grade de normalitate și de nebunie. Când comportamentul anormal este tolerabil, individul poate fi considerat în limitele largi ale normalului, iar când comportamentul depășește limitele de suportabilitate ale societății respective, individul este considerat nebun diagnosticabil. Dată fiind ambivalența ființei umane, același om poate fi considerat în anumite situații normal, iar în alte situații nebun. Și probabil că fiecare dintre noi am fost cel puțin o dată în viață nebuni.

Emil Cioran spune, spre exemplu, că megalomanul este un om care spune cu voce tare ceea ce fiecare dintre noi spune despre sine în șoptă.

Nebunia ar fi o abatere de la normal, o negare a lumii, pe care o consideră inacceptabilă și insuportabilă. Nebunul este de obicei în conflict cu lumea înconjurătoare. Nebunia poate fi considerată ca un răspuns la realitatea pe care nu o acceptă și nu o suportă.

După cum arată C. Enăchescu (2008), nebunia este o realitate mult mai largă decât boala psihică, care nu reprezintă decât un sector al nebuniei. Iar psihiatrii nu se ocupă de nebunie, ci numai de boala psihică. După cum arată A. Romilă, psihiatrul este depășit de numărul mare de tulburări psihice și, de aceea, el nu se ocupă decât de cazurile extreme pe care societatea nu le mai poate suporta.

Pe de altă parte, nebunia are un caracter mult mai vag decât normalitatea și decât boala psihică, care sunt mai ușor de definit. Dacă omul normal este o persoană echilibrată, adaptabilă și în concordanță cu lumea în care trăiește, iar bolnavul psihic este o persoană care are anumite tulburări psihice care pot fi încadrate într-o anumită boală psihică, nebunul este o persoană atât de complicată, încât nu poate fi încadrată nici în normalitate, dar nici în boala psihică. □

TULBURĂRILE DE PERSONALITATE

Nebunii pot să reprezinte niște tulburări de personalitate. În cazul tulburărilor de personalitate, se poate vorbi de o personalitate accentuată (K. Leonard, 1972), de trăsături de personalitate (F. Tudose, 2000), sau de tulburări de personalitate (M. Lăzărescu, 1994). Astfel, s-au descris foarte multe trăsături de personalitate care nu sunt de obicei diagnosticate ca boli psihice, dar care pot duce la tulburări de adaptabilitate și de comportament. Așa spre exemplu, Kurt Schneider a descris 10 tipuri de tulburări de personalitate, așa cum ar fi personalitatea astenică, caracterizată de un randament scăzut, de lipsă de energie, de oboseală cronică, de capacitate scăzută a atenției și de o memorie slabă. Personalitatea hipertimică, hiperactivă, veselă, serviabilă, tumultuoasă, optimistă, nesigură, nesperioasă, independentă și influențabilă. Personalitatea deprimată, sceptică, pesimistă, fricoasă, neîncrezătoare, incapabilă de a se bucura. Personalitatea timorată, neîncrezătoare, sceptică, scrupuloasă și obsesivă. Personalitatea fanatică, expansivă, conflictuală, agresivă și încrezută. Personalitatea vanitoasă, orgolioasă, excentrică, atrage atenția, în luptă pentru imagine.

Personalitatea labilă, instabilă, iritabilă, deprimată, oscilantă. Personalitatea explozivă, susceptibilă, iritabilă, se aprinde de la orice. Personalitatea rece, sobră, insensibilă, brutală, crudă. Personalitatea abulică, inertă, inactivă, susceptibilă, influențabilă și ușor de manipulat.

În ultimul timp, s-au descris clasificări clinico-psihiatrice, care apropie mai mult tulburările de personalitate de bolile psihice. Astfel, s-a descris o personalitate paranoidă, suspicioasă, neîncrezătoare, interpretativă, distantă, ermetică, dornică de putere, cu dificultăți de integrare și de armonizare. Personalitatea schizoidă, introvertită, solitară, bizară, detașată de realitate, cu rezonanță afectivă slabă și sensibilă la frustrări. Personalitatea histrionică, seducătoare, versatilă, teatrală, labilă, provocatoare, comunicativă, erotică și sugestivă. Personalitatea narcisică, în admirația propriei persoane, distantă, emfatică, avidă de titluri și de demnități. Personalitatea obsesivă, perfecționistă, voluntară, conștiincioasă, intolerantă, cu tendința de a-și impune propriile valori. Personalitatea dependentă, care își subestimează propriile calități, incapabilă de a lua decizii, simte nevoia de sprijin. Personalitatea evitantă este prudentă, evită relațiile sociale, evită să se angajeze și să ia decizii. Personalitatea antisocială, arogantă, iritabilă, insensibilă, impulsivă, nu respectă normele sociale, are tendința de a blama pe alții. Personalitatea borderline, versatilă, impulsivă, intolerantă, agresivă și autodistructivă.

Personalitatea antisocială ar trebui să aibă cel puțin trei dintre caracteristicile descrise de DSM IV, reprezentate de dificultăți de a se conforma normelor sociale, de utilizare a minciunii, înșelătoriei sau șireteniei, de iritabilitate, de impulsivitate și agresivitate, de nepăsare față de problemele altuia, de iresponsabilitate, de absența remușcării și de indiferență. □

NEBUNIA CREATIVĂ

Pentru oamenii normali, care vor să trăiască liniștiți, în cadrul normelor sociale moștenite, dar de multe ori învechite, personalitatea antisocială este un personaj deranjant, deoarece ea nu se poate adapta realității și tulbură liniștea colectivității.

Dar chiar dacă majoritatea nebunilor produc o mulțime de dificultăți, cel puțin o parte dintre nebuni au un rol constructiv. De multe ori, dacă nu cumva de cele mai multe ori, nebunii au fost cei care au dus lumea înainte. Nebunul poate fi un personaj cultural, un personaj politic, un erou, un cercetător sau un inventator, care iese din tiparele comune ale normalității.

Pascal Sutter (2008) vorbește despre nebunii care conduc lumea și dă exemple concrete de

nebuni care au condus sau care mai conduc încă lumea.

Florin Tudose (2004) vorbește despre o psihopolitică și arată că majoritatea politicianilor suferă de anumite tulburări psihice, de la complexul puterii, la megalomanie, mitomanie, histrionism, tulburări paranoide și așa mai departe

Platon vorbea de o nebunie produsă de muze, de o nebunie extatică și de o nebunie erotică. Se cunosc foarte multe cazuri de nebuni care au avut realizări remarcabile. Așa spre exemplu, J. Nash (1950) care a fost bolnav de schizofrenie, a dezvoltat o teorie matematică a jocurilor în stare de echilibru și a primit premiul Nobel pentru economie. În fond, toți marii inventatori au avut o anumită doză de nebunie. Trebuia să fii puțin nebun, în sensul bun al cuvântului, ca să încerci să zbori pentru prima dată cu un avion mai greu decât aerul, să sari pentru prima dată cu parașuta, să îți introduci pentru prima dată, ție însuși, un cateter până în inimă și așa mai departe.

Piese de lui W. Shakespeare, romanele lui Dostoievski, piesele lui Caragiale și, de fapt, majoritatea operelor literare sunt pline de nebuni, pentru că nebunia atrage atenția și oferă subiecte extrem de fructuoase pentru artiști. O întregă literatură a fost consacrată psihanalizei.

Până la urmă, nebunii au fost cei care au dus lumea înainte. De aceea, după cum arată A. Cullere (1888), nebunia a fost prețul pe care omenirea a trebuit să îl plătească pentru progresul social.

Din păcate, prețul acesta este astăzi mult prea mare, deoarece, după cum arată A. Romilă și după cum vedem și noi în fiecare zi, nebunia este în continuă creștere. Evident că nebunia nu poate fi evitată. După cum arată C. Enăchescu (2004), nu poate exista o societate fără nebuni. Nebunia are o funcție socială novatoare, de avangardă, de motor social. O societate fără nebuni ar fi anostă, încremenită în conservatorism. Nebunia o scoate din starea de amorțeală. Nu o lasă să doarmă. Dar mai presus de toate, nebunia face spectacolul acestei lumi. Însă între nebunie și normalitate ar trebui să existe un anumit echilibru, care a fost demult depășit. Într-o societate democratică, în care fiecare e liber să facă ce vrea crește și anormalitatea. Societatea devine astfel mai mult anarhică, decât democratică. În acest caz, aspectele negative depășesc cu mult aspectele pozitive ale nebuniei. Iar în situații de criză, nebunia este cea care conduce lumea. □

ORIGINILE NEBUNIEI

La început, nebunia era considerată ca expresie a posedării de către diavol. Apoi, ea a

devenit expresia unor tulburări biochimice sau ale structurii creierului. Dar, după cum arată André Bourguignon, nici o tulburare biochimică, nici o leziune organică, nici o tulburare genetică nu poate explica integral o boală psihică. Aceasta nu înseamnă, după cum arată J. Lacan și Bateson, că boala psihică este produsă doar de cauze sociale. Ea are și cauze organice. Dar ea depinde în mare măsură de cultura societății respective.

Dacă nebunia ar fi determinată numai de libertatea socială, aceasta ar însemna că în fiecare dintre noi se află un mic nebun care de abia așteptă să iasă la iveală. Acest lucru este în mare parte adevărat, deoarece după cum spunea Sigmund Freud, în fiecare dintre noi zace un mic psihopat. După cum arată pishanaliztii, inconștientul nostru este plin de instincte și de pulsuni care fac tot posibilul să se manifeste (S. Freud, 1980). Dacă nu ar fi Eul, care să controleze relațiile noastre cu lumea, sinele din inconștient ne-ar transforma, dacă nu în niște nebuni, cel puțin în niște barbari, ceea ce și face de multe ori. Dar Eul, care este guvernat de principiul realității, caută să controleze Sinele guvernat de principiul plăcerii și lucrează cu valori hedonice, pe care caută să le realizeze cu orice preț. În felul acesta, Eul, care este și el la rândul său controlat de Supraeu, refulează impulsurile, care nu corespund valorilor sociale, în inconștient.

După cum arată J. Moll, R. Zahan și R. Olivera (2005), în creierul nostru există anumite zone, cum ar fi formațiunile mezolimbice și cortexul prefrontal, care urmăresc respectarea valorilor morale. Ele ar reprezenta localizarea neurală a Eului descris de Sigmund Freud. În timp ce zona supraorbitară a lobului frontal este legată de creierul afectiv, care lucrează cu valori hedonice, celelalte zone ale lobului frontal, așa cum ar fi polul frontal, care lucrează cu valori deontice, de obligatoriu, de interzis și de indiferent, caută să tempereze comportamentul omului primitiv care zace în noi (A. Restian, 1978). Așa se face că în creierul nostru se duce o luptă permanentă între principiul plăcerii, susținut de structurile mai vechi, așa cum ar fi sistemul limbic, și principiul realității, cu care lucrează structurile mai noi, așa cum ar fi polul frontal.

Dar, după cum susțin psihanaliztii, impulsurile reprimite în inconștient nu stau deloc liniștite, ci dimpotrivă, caută mereu să influențeze comportamentul uman. Frustrările acumulate de-a lungul timpului de o societate care nu știe decât să reprime, pot produce o serie întreagă de tulburări psihice.

Dar problema normalității este și mai complicată, deoarece după cum a arătat B. Libert

(1985), deciziile noastre comportamentale sunt luate cu 100 de milisecunde înainte ca noi să fim conștienți de ele. Adică ele sunt luate de inconștient sub presiunea pulsuniilor și a instinctelor, înainte ca noi să fim conștienți de ele. Iar conștiința nu are decât câteva milisecunde pentru a se opune deciziilor care nu corespund normelor sociale. De aceea, noi am putea lua în orice moment o decizie nebunească fără a fi conștienți, adică fără a fi pe deplin responsabili de decizia respectivă.

Dar pe lângă conflictele interne dintre formațiunile mai vechi ale creierului, așa cum ar fi sistemul limbic, care lucrează cu valori hedonice și formațiunile mai noi ale creierului, așa cum ar fi lobul frontal, care lucrează cu valori deontice, morale și etice, creierul mai este confruntat și cu o serie de solicitări, de stresuri, de interdicții, de frustrări, de reclame și de ispite din partea mediului extern, cărora trebuie să le facă față. □

DE LA ADAPTAREA AUTOPLASTICĂ LA ADAPTAREA ALOPLASTICĂ

Spre deosebire de toate celelalte animale, care s-au adaptat autoplasic, adică modificându-și propriile structuri în funcție de condițiile de mediu, omul s-a adaptat mai ales aloplastic, modificând mediul înconjurător la nevoile sale.

Este evident că, în acest fel, mediul înconjurător a evoluat foarte mult. În mod paradoxal, însă, adaptarea aloplastică a evoluat cu o viteză mult mai mare decât s-a dezvoltat creierul uman. După cum arată Alvin Tofler (2006), diversele compartimente ale societății umane au evoluat cu viteze diferite. Așa spre exemplu, tehnologia informațională a evoluat cu o viteză mult mai mare decât instituțiile statului și decât educația. Dar ceea ce a evoluat cel mai încet a fost structura creierului uman, care nu a suferit aproape nici un fel de modificări în ultimii 10.000 de ani. Creierul a evoluat mai ales prin achiziția de programe noi de funcționare, care însă nu au influențat prea mult structurile vechi ale creierului uman. De aceea, structurile afective domină și astăzi comportamentul uman.

Deși omul este astăzi în stare să construiască mașini, avioane și computere, deciziile sale cele mai importante sunt dominate tot de structurile afective. Evident că deciziile afective corespund nevoilor sale fundamentale, deoarece rolul afectivității în supraviețuirea individului a fost verificat de milioane de ani. De aceea, Goleman (1995) vorbește de o inteligență afectivă. De multe ori însă, deciziile afective nu mai corespund nevoilor omului contemporan, care ar trebui să fie în același timp și o ființă morală, și una rațională.

Dar comportamentul omului nu a ajuns încă la nivelul societății contemporane care a evoluat mult mai repede decât structurile creierului.

În acest sens, am putea da exemplu și reacția de stres, care era foarte utilă omului preistoric, ce trebuia să depună eforturi considerabile, dar a devenit astăzi aproape complet neadecvată omului contemporan. Dacă mobilizarea aparatului cardiovascular și a lipidelor din depozitele organismului erau utile omului preistoric, care trebuia să depună eforturi foarte mari la apariția unui pericol, la omul contemporan reacția de stres, care nu mai este supus la reacțiile de luptă sau de fugă ale omului preistoric, devine de multe ori nu numai inutilă, ci chiar dăunătoare.

Dar deși oferă căldură și frumusețe ființei umane, nici unul dintre aspectele afectivității și în primul rând cele negative, nu mai corespunde, de multe ori, cu natura vieții contemporane.

În mod paradoxal, omul contemporan nu este suficient de adaptat la societatea civilizată pe care el însuși a creat-o. Inteligența și moralitatea omului contemporan au rămas cu mult în urma democrației și a tehnologiei, care sunt produsul unei elite intelectuale de care beneficiază însă toată lumea, chiar și cei care nu și-au însușit programele de funcționare elaborate de cultura modernă. Și acest lucru poate fi cel mai bine demonstrat de războaiele pe care omul contemporan le duce cu o tehnică și cu o cheltuială demne de o cauză mai bună.

Democrația a evoluat mult mai repede decât formațiunile mai noi ale creierului, care lucrează cu valori etice și morale, la care face apel democrația.

Structurile biologice ale omului se maturizează mai repede decât creierul. Iar maturizarea formațiunilor mai noi ale creierului, așa cum este lobul frontal, se produce mult mai târziu decât formațiunile mai vechi ale creierului, care îi imprimă individului un comportament mai puțin rațional. □

ÎN CĂUTAREA FERICIRII

După cum arată Karl Popper (1998), omul a căutat mereu fericirea. Deși după cum arată Fr. Nietzsche (1970), omul a căutat mai mult puterea. Psihanaliștii spun că omul caută mereu plăcerea. Principiul plăcerii este după psihanalisti cel care guvernează viața omului. Psihanaliștii se referă mai ales la plăcerea sexuală. Dar M. Cabanac (2003) spune că plăcerea de orice fel este cea care guvernează comportamentul uman. Dar civilizația a început să reprime plăcerea, astfel încât a apărut o contradicție între tendințele ancestrale ale omului și barierele sociale care au interzis realizarea lor (H. Marcuse, 1963). □

CONTRADICȚIILE DINTRE SOCIETATE ȘI DORINȚELE ANCESTRALE ALE FIINȚEI UMANE

După o evoluție de mii de ani, societatea tradițională a ajuns o societate puritană, bazată pe morală, pe cultul muncii și al lucrului bine făcut. Societatea democratică ar presupune și ea un comportament guvernat de morală și de rațiune, iar comportamentul uman este dominat de principiul plăcerii și al puterii. Astfel, a apărut o contradicție fundamentală între societatea contemporană și dorințele ancestrale ale ființei umane. După cum arată Roland Brunner (2000), apar mereu tot felul de legi care îngăduiesc tot mai mult libertatea omului contemporan, ca și când el și-ar fi dat fericirea primordială pe avantajele unei civilizații care îl reprimă tot mai mult.

Dar epoca puritană, sau fals puritană, descrisă de psihanalisti, nu a durat decât până pe la mijlocul secolului XX, când omul a început să se revolte împotriva restricțiilor pe care i le impunea societatea modernă. Omul modern voia să o ducă mai bine decât bunicii lui, dar nu voia să fie supus restricțiilor pe care le prevedea o societate prea puritană. □

REVOLTA ÎMPOTRIVA RESTRICȚIILOR SOCIALE ȘI MORALE

Favorizat de progresul tehnico-științific, de creșterea productivității muncii, de dezvoltarea comunicațiilor și a transporturilor, a apărut o creștere a consumului, o democratizare a confortului și o stimulare continuă a nevoilor pentru a ține mereu în mișcare economia.

Dar omul anilor '60-'90 nu s-a mulțumit numai cu confortul material. El vroia și o eliberare morală și spirituală. Așa se face că, în ultimele zeci de ani, am asistat la un atac continuu al generațiilor rebele împotriva restricțiilor și a puritanismului de orice fel (T. Roszak, 1979). S-a ajuns astfel la o pulverizare a restricțiilor, la o relaxare a moravurilor, la o exacerbare a simțurilor și a dorințelor, la o exprimare liberă a emoțiilor, la o liberalizare sexuală, la un cult al frivolității și al divertismentului. Asistăm, după cum arată Daniel Bell (1979), la o revanșă a simțurilor contra rațiunii, care a încorsetat zeci de ani pulsunile omului modern. □

APARIȚIA OMULUI DIONISIAC

A apărut astfel omul dionisiac, care a spart limitele Eului ce ținea în frâu pornirile ancestrale și care a produs atâtea nevroze. Omul contemporan a cautat să se elibereze din închisoarea

Eului care a dat atât de mult de lucru psihanalizatorilor. El a căutat o ieșire extatică din Sine (J. Brun, 1976). A apărut astfel o cultură a desfătărilor senzoriale, a satisfacțiilor, aici și acum. Omul contemporan nu se mai mulțumește cu promisiuni, ci vrea să trăiască la maximum, aici și acum.

Disocierea sexului de morală a dus nu numai la eliberarea sexuală, ci și la o sexualitate sălbatică, după cum arată Vance Packard (1969).

Apariția anticoncepționalelelor și a posibilităților de tratament a majorității bolilor cu transmitere sexuală, a dus la o liberalizare uluitoare a sexualității. Așa spre exemplu, 7% dintre americani declară ca au avut peste 50 de parteneri pe an, iar 5% dintre francezi declară că au avut peste 100 de parteneri pe an (D. Folscheid, 2002).

Sexul a devenit o afacere foarte profitabilă. Dacă în 2004 s-au produs în întreaga lume 3500 de filme clasice, în același an s-au produs peste 11.000 de filme porno. Și lucrurile merg din ce în ce mai rău, deoarece, dacă în 1983 cifra de afaceri porno era de 6 miliarde de dolari, în 2005 ea era de 40 de miliarde de dolari.

Exhibiționismul și voyeurismul țin capul de afiș al presei moderne, al televiziunii și al reclamelor de orice fel. □

SUPERMANUL

Omul de azi nu mai este un om modest, un supus, un individ al unei colectivități. El se vrea un superman. Important este nu cum ești, ci cum arăți. Look-ul este la modă. Fardul, machiajul, chirurgia estetică au trecut pe primul plan. Totul pentru imagine, deoarece trăim într-o civilizație a imaginii. Dacă până nu de mult omul apela mai ales la emisfera stângă, analitică, verbală, logică, rațională, implicată în emoțiile pozitive, azi el apelează mai ales la emisfera dreaptă, sintetică, spațială, implicată mai ales în emoțiile negative.

Fiecare individ vrea să-și etaleze la maximum posibilitățile sale de sănătate, de sex și de frumusețe. Se caută cultivarea corpului. Dar nu prin mijloace fiziologice, ci prin tot felul de artificii, printr-un fel de bodybuilding, în săli de fitness. Dar, după cum arată S. Mandard (2003), 6% dintre clienții sălilor de fitness se dopeză cu anabolizante, așa încât supermanul de azi este de fapt o farmacie ambulantă.

Cei care arată bine au devenit vedete și chiar oameni politici. Important este nu cum sunt cu adevărat, ci cum arată. Se cultivă imaginea, brandul, reclama, vizualul și superficialul.

Omul contemporan vrea să-și pună în valoare silueta prin medicamente de slăbit, să-și pună în valoare mușchii prin anabolizante, să etaleze

ținerea prin DHEA și operații estetice, iar potența sexuală cu Viagra.

De aceea, omul contemporan este un fel de superman gonflabil.

Deși în același timp s-au depășit recorduri mondiale greu de imaginat, ceea ce se demonstrează este că nu numai tehnologia, ci și omul a evoluat.

Dar societatea contemporană reprezintă un amestec greu de descifrat, în care, din păcate, predomină răul, societatea contemporană fiind cu toate ispitele ei o societate satanizată (Lipovetsky, 2007). □

APARIȚIA POSTMODERNISMULUI

Cultura, care avea rolul de a ridica spiritualitatea omului, a fost și ea devastată de societatea de consum, care are ca scop distracția permanentă. După cum arată J.F. Mattei (1999), au apărut o barbarie intelectuală și o barbarie estetică dominate de obiecte de duzină și de kitsch. Unii vorbesc chiar de sfârșitul culturii și al artei adevărate (Henry, 1987).

Negarea tuturor valorilor a dus pe plan cultural la apariția postmodernismului, care, după cum arată R. Appignanesi și C. Garrant (2003), neagă orice valoare. Dacă mișcările protestatare din anii '60 se bazează pe filozofia lui H. Marcuse, postmodernismul de azi se bazează pe nihilismul lui Fr. Nietzsche. Postmodernismul caută nu numai să schimbe, ci și să șocheze. Peit Mondrian spunea că abstractizarea nu este suficientă pentru a îndepărta naturalismul din pictură. Liniile și culorile trebuie îmbinate altfel decât în natură. Ele trebuie să șocheze. Și astfel a apărut suprarealismul, expresionismul abstract, dadaismul, colajele și altele. Marcel Duchamp susținea că orice obiect poate fi prezentat ca operă de artă dacă este scos din contextul inițial și eliberat de utilitatea lui inițială. Astfel, R. Mut prezintă în 1917, Pisoarul de porțelan, iar Salvador Dali prezintă o baie pe tavan. Sub pretextul că arta este prea elitistă și a devenit prea comercială, s-a renunțat complet la valoarea estetică și s-au expus cadavre de animale și excremente de artist. Damien Hirst a expus o oaie moartă într-un acvariu, iar Piero Manzoni a expus și a vândut propriile sale excremente, etichetându-le „Rahat de artist 100% pur”.

Dar nebunia nu se oprește aici. Guillermo Vagas a expus la galeria din Mangua un câine legat de o sfoară care este lăsat să moară fără apă și mâncare sub privirile vizitatorilor și deși au existat 2 milioane de proteste, totuși, Biennale Centroamericana de Arte a recunoscut crima ca o operă de artă.

Iar lucrarea de licență a artistei Alisa Shvarts a constat dintr-un borcan în care a adunat 12

embrioni rezultați din avorturile repetate ale unor produse de concepție obținute prin înșămânțare artificială (Lăzărescu, 2008). □

DEȘI TRĂIEȘTE MULT MAI BINE, OMUL CONTEMPORAN NU ESTE PREA FERICIT

Deși omul contemporan are un nivel de trai mult mai ridicat decât bunicii lui, deși nu mai este atât de încorsetat ca bunicii lui, el nu este totuși mai fericit. Dimpotrivă, în loc să fie bucuros și mulțumit, el este nemulțumit, plictisit și dezamăgit. Deși o duce mai bine decât acum 100 de ani, el este măcinat de aceleași sentimente profund umane, care se pare că nu prea pot fi desprinse de ființa noastră, așa cum ar fi senzația de frustrare, de invidie, de ură și de gelozie, deoarece omul este mereu nemulțumit.

Omul este foarte dependent de nou. El se obișnuiește foarte repede cu binele. După cum a arătat H. Breiter (2001), omul preferă să câștige mai des câte puțin, decât odată totul. El simte nevoia anticipării, care activează nucleul acumbens. El vrea mereu mai mult și mai bine. El vrea mereu altceva. Probabil că omul este singura ființă care se plictisește.

Pe de altă parte, el nu suportă prea bine fericirea altuia și de aceea se află mereu într-o competiție lipsită de sens și fără sfârșit (T. Scitovsky, 1978). □

O SOCIETATE BOLNAVĂ

Indiferent dacă nebunia este de origine exogenă sau endogenă, în cele din urmă, ea este un produs al societății. R. Jocard (1992) arată că nebunia nu poate exista decât în interiorul unei societăți și al unei culturi. Un individ nu poate fi nebun decât în societatea în care trăiește, care produce și diagnostichează nebunia lui.

Nici o societate nu poate corespunde tuturor dorințelor individuale. De aceea, în orice societate, individul se va considera încorsetat, frustrat și nemulțumit. Iar dacă la acestea vom mai adăuga și provocările inevitabile pe care orice societate le produce, ajungem la concluzia că ea are un rol foarte important în determinarea sau cel puțin declanșarea nebuniei.

Societatea contemporană este caracterizată de o dezvoltare fără precedent, precum și de discrepanțe foarte mari între diferitele ei sectoare. Ea este caracterizată de o mare instabilitate și de schimbări foarte rapide. În societatea contemporană, omul trebuie să își schimbe mult mai des serviciul și de multe ori chiar și profesia.

Societatea contemporană este plină de contraste și de provocări. De aceea, ea este, după cum arată J. Lacan, mai alienată decât omul contemporan.

Omul contemporan trăiește într-o ambianță patologică, caracterizată de relații impersonale, de o indiferență afectivă, de o tehnologizare extrem de rapidă și de o cultură care nu mai poate satisface nevoile profunde ale sufletului uman.

În pofida superorganizării sale birocratice, dar probabil și din cauza negării oricăror reguli, în societatea contemporană nu mai există, de fapt, nici o autoritate. Nici o instituție nu mai este în stare să-și îndeplinească în mod concret sarcinile cu care a fost investită. Iar omul contemporan, care a negat la un moment dat regulile, este obligat să trăiască într-o junglă socială. □

TIRANIA BANULUI

Ca și când toate acestea nu ar fi suficiente pentru a-i reduce din fericirea dorită, societatea contemporană este dominată de bani. Banul a devenit scopul activității umane, pentru că banul permite satisfacerea tuturor plăcerilor. Ceea ce mai îngrădește civilizația, face posibil banul. Dar banul reprezintă, după cum susține Roland Brunner, puterea alienantă a lumii moderne. Banul este lucrul dracului. Pe de altă parte, omul modern caută să câștige banul cât mai ușor posibil, prin comerț, prin falsificarea de conturi și de carduri, prin speculații financiare și chiar prin furt. Pentru psihanalisti, banul este reprezentantul falusului. Dacă ai bani, faci ce vrei. De aceea, scopul nici nu mai este fericirea, ci banul. Cât mai mulți bani pentru a fi cât mai fericit. Astăzi nu se mai poate imagina o fericire fără bani. Banul nu mai este un mijloc, ci un scop. Restul nu mai contează. Dacă nu are bani, omul nu poate fi fericit, dacă are bani, el crede că este fericit. □

PROVOCĂRILE SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Dar pe lângă iluzia bunăstării, viața omului contemporan mai este întovărășită și de anumite provocări, cărora trebuie să le facă față, așa cum ar fi poluarea mediului ambiant, chimizarea alimentelor, insecuritatea locului de muncă, lipsa de respect a persoanei, stresul psihosocial, dificultățile de afirmare, birocrăția excesivă, boala, sărăcia și așa mai departe.

Sărăcia este considerată de obicei ca un fenomen rezidual, dar ea este în continuă creștere. Jumătate din populația globului trăiește cu sub un dolar pe zi. Într-o lume în care unii nu

mai pot de bine, alții mor de foame. Dar și în țările avansate, numărul șomerilor, al familiilor paupere, al familiilor dezorganizate, al copiilor abandonți, al prostituției, al tinerilor fără calificare, al bătrânilor părăsiți, al adulților analfabeți, este în continuă creștere. O sărăcie într-o societate bogată. Și toate acestea nu pot să ducă decât la un sentiment de excludere, de frustrare, la creșterea violenței, a delincvenței și a criminalității de excludere. În mod paradoxal, într-o societate în care 90% dintre indivizi se declară fericiți, 11% au depresii psihice, 12% au tulburări de anxietate, 11% consumă psihotrope, iar 7% s-au gândit să se sinucidă (J. Fourastie, 1979). □

DEZUMANIZAREA SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Dar oricât de bine ar duce-o, omul contemporan este un fel de robot, un mecanism, un număr, un pretext pentru diferite instituții și organizații de a exista în numele lui. Omul contemporan se simte desconsiderat și hărțuit de o birocrație care îi blochează majoritatea posibilităților teoretice. Promovarea cadrelor nu ține seama de talente sau de calități. Corupția înăbușă orice progres social, fiind o plagă imposibil de combătut a societății moderne, care proclamă egalitate în drepturi și șanse egale. Viața a devenit o luptă cu niște mori de vânt care macină treptat toate idealurile omului modern. Și oamenii nici nu își dau seama că orice poziție ar avea, ei termină, până la urmă, prin a fi învinși. Probabil că nu degeaba J. P. Sartre spunea că povestea oricărei vieți este povestea unui eșec.

Probabil că tendința aceasta de negare, de revoltă interioară, de a se distra aici și acum, nu este decât o reacție la dificultățile pe care le are de înfruntat și la incertitudinea pe care o prezintă viitorul pentru omul obișnuit.

De multe ori, însă, omul contemporan este confruntat cu experiențe extrem de dificile, așa cum ar fi șomajul, datoriile pe care nu le mai poate plăti, cu destrămarea familiei și a prietenilor, cu boli grave și așa mai departe. De remarcat că familia a suferit modificări importante, iar divorțurile au crescut foarte mult. Pe lângă depresia psihică, șomajul imprimă pierderea stimei de sine și chiar pierderea sensului pe care viața aceasta, atât de frumoasă, ar trebui să o aibă pentru fiecare om. □

PROVOCĂRILE SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE

Omul contemporan nu trăiește însă numai într-o societate postindustrială, sau o societate de

consum, ci și într-o societate informațională caracterizată de creșterea vertiginosă a producției de informații și a mijloacelor de comunicare în masă. După apariția limbajului, a scrisului și a tiparului, omul contemporan trăiește azi cea mai mare explozie informațională din istoria omenirii, determinată de apariția radioului, a telefonului, a televiziunii, a calculatorului și a internetului.

Producția de informații a crescut atât de mult, încât bagajul informațional al omenirii se dublează la fiecare 2-3 ani. Atunci când un student termină facultatea, jumătate din ce a învățat este deja depășit. De aceea, după cum arată A. Toffler, majoritatea deciziilor se iau pe baza unor cunoștințe perimate. După ce ani de zile, omul a dus lipsă de informații, acum se vede de-a dreptul inundat de o masă tot mai mare de informații, care depășesc capacitățile sale de recepționare și de prelucrare.

După cum arată G. Lipovetsky (2007), un francez privește la televizor 43 de ore pe săptămână, adică mai mult decât stă la serviciu. Un american vorbește la telefon 16 ore pe lună, ascultă radio 90 ore pe lună, privește la televizor 131 de ore pe lună și navighează pe internet 100 de ore pe lună.

În aceste condiții, creierul a ajuns să fie cel mai solicitat organ al omului contemporan. Iar creierul are și el limitele sale.

Pe de altă parte, toate aceste informații în loc să îl informeze, îl dezinformează, îl manipulează și îl stresează. Noi am arătat că suprasolicitarea informațională poate duce de la stresul informațional, până la apariția unor boli psihice și psihosomatice. O mare parte din oboseala, iritabilitatea, anxietatea și depresia omului contemporan se datorează tocmai suprasolicităților informaționale la care este supus (A. Restian, 1997). □

SINDROMUL OMULUI CONTEMPORAN

Deși o duce mult mai bine din punct de vedere material decât bunicii lui, omul contemporan este departe de a fi mai fericit decât ei, nu numai pentru că fericirea este foarte greu de atins, ci și pentru faptul că el a luat-o pe o cale greșită. Nu poți fi fericit mulțumind corpul și ignorând sufletul.

La toate conflictele sale interne, la lupta dintre numeroasele lui creiere, dintre creierul afectiv și cel rațional, dintre creierul conștient și cel inconștient, dintre creierul drept și creierul stâng, la toate provocările sociale, omul contemporan a reacționat nu numai printr-o anxietate și dezamăgire crescândă, ci și printr-o revoltă interioară,

cu o negare a normelor și a valorilor sociale, cu o tendință de a schimba regulile sociale și de a înlocui mereu societatea prezentă cu o altă societate mai bună, în care să poată trăi și să se poată afirma mai ușor.

De aceea, omul modern este nu numai anxios, deprimat și frustrat, ci și invidios, egoist, agitat, irascibil, impulsiv, instabil, impertinent, intolerant, superficial, indiferent, revoltat și violent. Multe dintre bolile somatice pe care le are sunt determinate de o patologie psihosomatică.

Se pare că negarea valorilor, relaxarea moravurilor, liberalizarea sexuală, exaltarea simțurilor și distracția obligatorie nu sunt suficiente pentru sufletul omului, care, după cum arăta A. Maslow (1943), are nevoie nu numai de hrană, de locuință și de îmbrăcăminte deșcheată, ci și de libertate, de iubire, de respect, de afirmare și de o expectativă din ce în ce mai bună. □

FUGA DE SINE

Omul contemporan trăiește într-o mare viteză. El este tot timpul ocupat. Deși are mai mult timp liber, el este mult mai ocupat decât bunicii săi. Este într-o continuă căutare. Mereu caută câte ceva. Uneori caută să rezolve probleme de viață hiperburocratizate. Alteori caută să se distreze. El caută mereu anturajul cuiva. Probabil pentru că se simte izolat din cauza relațiilor impersonale, el caută mereu anturajul, sau mai bine zis o colectivitate. Nu mai petrece sărbătorile în familie, ci pe stradă, unde este, de fapt, tot un anonim lângă alți anonimi. De aceea Ortega Y. Gasset vorbește de omul-mulțime.

Omul contemporan fuge de sine. Lui îi este frică să se întâlnească cu sine. Îi este frică de golul pe care l-ar putea găsi. Astfel că omul contemporan aleargă nu ca să găsească ceva, ci ca să fugă de sine. Iar societatea contemporană face tot posibilul ca el să nu rămână prea mult singur. Se pare că ea nu are nevoie de un om care să gândească. □

ISPITELE SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Dacă la început se credea că nebunul este posedat de diavol, astăzi se poate spune că el este ispitit de diavol. Ispitele reprezintă încercările diavolului de a-l face pe om să păcătuiască, prezentându-i în așa fel lucrurile, încât cele rele să îi pară bune.

Acest lucru îl fac astăzi televiziunea, publicitatea, prezentările de modă, saloanele de mașini și etalarea ostentativă de către cei bogați a unui stil de viață care ar putea părea pentru unii de invidiat.

În acest sens, publicitatea apelează la instinctul de plăcere, la erotizare, la euforizare, la infantilizare, la exagerare și la manipulare, pentru a-l transforma cu orice preț pe omul modern într-un consumator de bunuri materiale.

Erotizarea lucrurilor caută să transforme instinctul sexual într-un instinct de cumpărător. Nu numai ciocolata, ci și automobilele și pasta de dinți au devenit niște produse erotice. Alimentele au devenit astfel în mintea consumatorilor niște afrodisiace.

Publicitatea ne recomandă vacanțe exotice în locuri paradiziace. Ea caută să creeze iluzia unui paradis, a unui univers extatic, dar din păcate utopic, deoarece lucrurile nu stau aproape niciodată așa cum sunt prezentate în reclame.

Majoritatea programelor de televiziune apelează în modul cel mai vulgar posibil la plăcerile materiale. Ele caută să așeze natura materială a lucrurilor deasupra naturii spirituale. Și ispita plăcerii este deosebit de puternică deoarece, după cum arată J. Olds, implantarea unor electrozi în centrul plăcerii determină autostimularea până la epuizare a animalelor.

Dar televiziunea și publicitatea caută să treacă de la ispita cărnii la ispita minții, insuflându-i omului ideea că el trebuie să fie mai presus de ceilalți, cultivând viclenia și violența. Aproape nici unul dintre modelele prezentate nu a reușit prin metode morale.

Din cauza înmulțirii mijloacelor de transport și de comunicare, oriunde s-ar duce, omul este supus acelorași ispite. Asistăm la o globalizare a ispitelor.

Dar, de cele mai multe ori, omul vede și lucruri pe care nu le poate avea. Orientat doar spre bunuri materiale, oricât de bogat ar fi, omul tot mai dorește ceva. Și astfel apar invidia, nemulțumirea, frustrarea și revolta. Așa ajunge de fapt marea majoritate a oamenilor să fie alienată (Brune, 1996). Iar banul desăvârșește această tendință de alienare. □

DEPENDENȚELE OMULUI CONTEMPORAN

În căutarea fericirii, omul a încercat de toate. A recurs și la droguri, începând cu alcoolul și terminând cu cannabisul, cocaina și heroina, care dacă nu modificau lumea, modificau starea conștiinței sale. Prin efectele plăcute pe care le produc, drogurile determină repetarea lor. Dar aceasta duce la scăderea sensibilității receptorilor, la creșterea dozelor și la apariția fenomenului de obișnuință. Toate drogurile, începând cu alcoolul, produc tulburări neuropsihice. Iar ruperea administrării determină apariția fenomenelor de

sevrăj, caracterizate de tendința de a-și administra cu orice preț drogul respectiv, de care nu mai poate scăpa.

Dar în ultimul timp, se poate vorbi nu numai de o dependență de drogurile chimice, ci și de o dependență de televizor și de internet. Se apreciază că imensa majoritate a oamenilor privește între 3 și 8 ore pe zi la televizor. Un copil petrece la televizor și pe internet mai mult timp decât la școală și nu de puține ori apare o dependență caracterizată de imposibilitatea de a renunța, de ignorarea activităților școlare și profesionale, de reducerea relațiilor sociale și așa mai departe. □

LUMEA VIRTUALĂ

Odată cu apariția scrisului, dar mai ales a televiziunii și a internetului, a apărut o lume virtuală, o „ciber“-lume, după cum arată Giovanni Sartori (2005). Au apărut ciber-drogurile, care se crede că ar avea efecte similare cu drogurile chimice și așa mai departe.

Probabil că, dezamăgit de lumea reală, omul se retrage într-o lume virtuală. El nu mai trăiește în realitatea concretă, ci în cărți, în romane, în seriale de televiziune și pe internet. El duce astfel o viață de gradul doi, care nu este decât un surrogat și care îl va dezamăgi și mai mult decât lumea reală (Restian, 2002). □

SENSUL VIEȚII

Dar dacă omul nu este fericit nici în condițiile în care societatea îi poate satisface toate nevoile materiale, atunci ar trebui să ne întrebăm care este de fapt sensul vieții.

Deși omul a fost considerat dintotdeauna ca o ființă dublă, care are o latură animală și o latură rațională, până nu de mult, el a fost considerat totuși ca o ființă cumpătată și rațională, dominată de legile moralei. Cu toate că și atunci fiecare om avea morala lui, creierul având tendința de a-și justifica mereu acțiunile. Însă, la un moment dat, virtuțile și morala au început să scadă, vorbindu-se chiar de o moarte a acestora (Hunter, 2000).

Mircea Eliade (1959) a arătat că societatea occidentală a fost singura societate din istoria omenirii care a reușit să desacralizeze lumea și să construiască o lume complet profană, în care nici religia, și nici moralitatea nu-și mai găsesc locul.

Omul contemporan a renunțat la divinitate și caută să obțină fericirea numai prin bunuri materiale. Dar după cum au arătat foarte mulți filozofi, fericirea nu vine nici din afară, și nici dinăuntru. Ea trebuie să satisfacă toate aspectele ființei umane, atât nevoile materiale, cât și nevoia de respect, de iubire, de apreciere și de afirmare.

Majoritatea oamenilor consideră munca drept o sursă de venit. După cum arată J. Dumazedier, 66% dintre francezi nu consideră munca cea mai importantă activitate a lor. Foarte puțini mai consideră munca drept o carieră de prestigiu sau drept o vocație, de împlinire a ființei umane.

Dar sensul vieții nu poate fi numai acela de a avea bunuri materiale, ci și acela de a te putea bucura de ele. Constantin Noica (1992) vorbește de bucuriile simple.

Sensul vieții ar fi în cele din urmă mântuirea, sau cel puțin desăvârșirea personalității umane, ceea ce nu ține prea mult de lumea înconjurătoare și de aceea ar fi mai ușor de obținut, dacă Sinele nu ne-ar împinge din spate.

A. Newberg (2001) a arătat că trăirile mistice sunt întovărășite de o scădere a activității zonei din lobul parietal din emisfera stângă care ne dă senzația corpului și a zonei similare din emisfera dreaptă a lobului parietal care ne dă senzația situației corpului în mediul înconjurător. Prin reducerea activității acestor zone în trăirile mistice se realizează de fapt o despărțire de lume, o expansiune a corpului și o unire a lui cu universul și cu infinitul.

Sfântul Ioan Scărarul arăta că prima treaptă spre rai se face prin lepădarea de lume, iar a doua treaptă, prin lepădarea de sine. Evident că acest lucru nu este ușor de făcut. Dar așa cum au demonstrat atâția asceți, el nu este imposibil. Și de aceea ne întrebăm de ce a luat-o omul, care are un suflet atât de sensibil, pe o cale diametral opusă.

Dar chiar dacă nu ne vom putea detașa de lume și cu atât mai puțin de noi înșine, o oarecare detașare de lumea materială și o apropiere de suflet și de Dumnezeu nu pot fi decât binevenite, în găsirea sensului vieții, ceea ce puțini dintre oamenii contemporani reușesc să facă. □

CONCLUZII

În aceste condiții, nu este de mirare că, pe lângă tulburările psihice determinate genetic, pe lângă tulburările psihice determinate de conflictele noastre interne, au apărut tot mai multe tulburări psihice determinate de provocările societății nebune în care trăim. În lipsa unui sistem de valori și a unei moralități, pe care chiar omul contemporan le-a înlăturat, valori și moralități menite să controleze pornirile noastre primitive, nebulia a câștigat atât de mult teren, încât din punct de vedere statistic, ea tinde să ia locul normalului. Omul contemporan se află în situația paradoxală de a se adapta unei societăți alienate

pe care el însuși a construit-o, adică de a deveni puțin nebun pentru a putea supraviețui.

De aceea, Michel Foucault (2005) spunea că lumea este un mare azil. Iar Sf. Antonie cel Mare spunea că va veni o vreme în care oamenii or să înnebunească și când vor vedea pe cineva că nu înnebunește se vor ridica asupra lui zicându-i că

el este nebun, pentru că nu este asemenea lor. Se pare că această vreme a venit. Dar, după cum spunea Mihai Eminescu, ce e val ca valul trece și probabil că după o perioadă de nebunie inerentă, omul va reveni din nou la normal, iar raportul dintre normalitate și nebunie nu va depăși limitele largi ale normalului. □

BIBLIOGRAFIE

- Kessler RC, Kiu WT, Demier O** – Prevalence, severity and comorbidity of twelve-month DSM-IV disorders in the National Survey Replication, *Archives of General Psychiatry*, 62, 2005, 617-627
- Sole R** – Mental health in metropolis, New York, McGraw-Hill, 1962
- Friedman RM, Katz JW, Manderschied RW** – Prevalence of serious emotional disorders in children and adolescents, Center for Mental Health Services, Rockwile, 1996
- Romilă A** – Conștiința și patologia sa. Aspecte psihiatrice. În *Oglinda conștiinței*, editată de G. G. Costandache, Editura Politehnică, 2003
- Erasmus** – Elogiul nebuliei, Editura Științifică, 1959
- Enăchescu C** – Homo demens, o redefinire a nebuliei, Editura Polirom, 2008
- Leonard K** – Personalități accentuate, Editura Enciclopedică, 1972
- Tudose F** – Abordarea modernă a psihologiei medicale, Editura Infomedica, 2000
- Lăzărescu M** – Psihopatologie clinică, Editura Helicon, 1994
- Sutter P** – Acești nebuni care ne guvernează, Editura Tritonic, 2008
- Tudose F** – Psihopolitica recidiva, Editura Psyche, 2004
- Nash J** – Echilibrium points in n-person games, *Proceedings of National Academy of Sciences*, 36, 1950, 48-49
- Cullere A** – Les frontières de la folie, Paris, 1888
- Enăchescu C** – Fenomenologia nebuliei, Editura Paideia, 2004
- Freud S** – Introducere în psihopatologie, Editura Didactică, 1980
- Moll J, Zahan R, Olivera R** – The neural basis of human moral, *Cognition*, 6, 2005, 799-809
- Restian A** – Logical Structure of nervous system, *International Journal of Neuroscience*, 2, 1978, 87-95
- Libert B** – Unconscious cerebral initiative and the role of consciousness will in volutary action, *Behavioural and Brain Sciences*, 8, 1985, 529-566
- Tofler A** – Avuția în mișcare, Antet, 2006
- Goleman** – Emotional intelligence, Bantam Books, New York, 1995
- Popper K** – În căutarea unei societăți mai bune, Humanitas, 1998
- Nietzsche F** – La volonte de puisance, Galimard, Paris, 1970
- Cabanac M** – La cinquième influence ou la dialectique du plaisir, Press Universitaire du Laval, 2003
- Marcuse H** – Eros et civilisation, Minuit, Paris, 1963
- Brunner R** – Psihanaliza și societatea postmodernă, Editura Armand, 2000
- Rozsak T** – Vers une contraculture, PUF, Paris, 1979
- Bell D** – Les contradictions culturelles du capitalism, PUF, Paris, 1979
- Brun J** – Le retour de Dionysos, Les Bergers et les Mages, Paris, 1976
- Packard V** – Le sex sauvage, Calmann-Levy, Paris, 1969
- Folscheid D** – Sexe mecanique, La Table Ronde, Paris, 2002
- Mandard S** – Le dopage dans les sales de musculation et en voie de banalisation, *Le Monde*, 14 nov, 2003
- Mattei JF** – La barbarie interior, PUF, Paris, 1999
- Henry M** – La barbarie, Gasset, Paris, 1987
- Appignanesi R, Garratt C** – Postmodernism, Editura Curtea Veche, 2003
- Lăzărescu D** – Artă dementă, *Viața Medicală*, 22, 2008
- Breiter H** – Functional imaging of neuronal responses to expectancy and experience of monetary gains and losses, *Neuron*, 30, 2001, pp. 619-630
- Scitovsky T** – L'économie sans joie, Calmann-Levy, Paris, 1978
- Fourastie J** – Les trente glorieuses, Fayard, Paris, 1979
- Maslow HA** – A theory of human motivations, *Psychological Review*, 50, 1943, 370-396
- Lipovetsky G** – Fericirea paradoxală, Polirom, 2007
- Restian A** – Patologia informațională, Editura Academiei, 1997
- Foucault M** – Lumea este un mare azil. Studiu despre putere, Editura Idea Design, Cluj, 2005
- Joccard R** – La folie, PUF, Paris, 1992
- Olds J** – Plesure centers of the brain, *Scientific American*, 195, 1956, 105-110
- Brune F** – Fericirea ca obligație, Editura Trei, 1996
- Sartori G** – Homo videns, imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea, Humanitas, 2005
- Restian A** – Trăirea de gradul doi, Simpozionul Medii Virtuale, București, 2002
- Hunter JD** – The death of character, Basic Books, New York, 2000
- Eliade M** – The sacred and the profane, Harcourt Brace, San Diego, 1959
- Noica C** – Mathesis sau bucuriile simple, Humanitas, 1992
- Newberg A** – Way God won't go away, Brain science and the biology of belief, Ballantine, New York, 2001